

Tekstien pitkä elämä: Ajassa liikkuvat tekstit suomalaisessa sanomalehdistössä 1771–1920

 ennenjanyt.net/2019/08/tekstien-pitka-elama-ajassa-liikkuvat-tekstit-suomalaisessa-sanomalehdistossa-

Heli Rantala, Hannu Salmi, Aleksi Vesanto ja Filip

Ginter

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Digitaaliset ihmistieteet ovat avanneet kirjallisen kulttuurin tutkimukseen uusia mahdollisuuksia. Huomiota on herättänyt esimerkiksi tekstien uudelleenkäytön tutkimus, joka pohjautuu laskennallisten menetelmien käyttöön. Uuden ja ainutkertaisen aineiston sijaan tekstiaineistoissa, kuten digitoiduissa sanomalehdissä, kiinnitetään huomio toistoon ja kopioimiseen, jota voidaan algoritmisesti tunnistaa. Bostonissa toimiva digitaalisten ihmistieteiden keskus NULab for Texts, Maps, and Networks (Northeastern University) on tehnyt pioneerityötä tekstien kierrätyksen tutkimisessa. Tutkimuskeskuksen *Viral Texts* -projekti on keskittynyt tutkimaan yhdysvaltalaisista 1800-luvun julkaisukulttuuria tekstien uudelleenkäytön näkökulmasta.^[1] Tekstien kierrätyksen tai kopioimisen tutkiminen vaatii laajaa aineistoa, esimerkiksi sanomalehtitietokantoja, jotka sisältävät tietyn aikakauden julkaisuja mahdollisimman kattavasti. Tällaisessa laajassa materiaalissa esiintyvän toistuvuuden tutkimisella on mahdollista nostaa esiin sellaisia julkaisemisen piirteitä, joita on vaikea tai mahdoton havaita lukemalla lehtiä artikkeli, numero tai vuosikerta kerrallaan. Samalla toiston kautta avautuu laajempi näkökulma kulttuurin toisteisuuteen ja siihen, miten kirjallinen kulttuuriperintö kumuloituu uudelleenkäytön kautta.

Tekstien uudelleenkäytön tutkimus digitaalisin menetelmin

Suomessa tekstien uudelleenkäytön tutkimukseen on erinomaiset mahdollisuudet, sillä lehdistön digitointia on toteutettu systemaattisesti ja kattavasti. Suomen Akatemian rahoittamassa konsortiossa *Computational History and the Transformation of Public Discourse in Finland, 1640–1910* (COMHIS) olemme tutkineet Suomessa julkaistuja sanoma- ja aikakauslehtiä käyttämällä hyväksi koko saatavilla olevaa Kansalliskirjaston digitaalista sanomalehtikorpusta^[2] sekä kehittämällä tekstin toiston tunnistavaa menetelmää. Tekstinlouhintaan tarkoitetut Kansalliskirjaston avaamat datapaketit kattavat vuodet 1771–1920. COMHIS-hankkeessa kehitetty tekstinlouhinnan menetelmä nojautuu biologisten sekvenssien kuten aminohappojen tunnistamiseen ja vertailuun kehitettyyn BLAST-ohjelmaan, poikkeaa NULabin menetelmästä ja löytää erittäin

tehokkaasti toistoja silloinkin, kun optisesti tunnistetussa tekstissä on paljon virheitä. Suomalaisen datan kohdalla tämä on olennainen kysymys, sillä suuri osa sanomalehdistöstä oli fraktuurakirjasimella painettua 1900-luvulle asti. Hankkeessa hyödynnetty menetelmä tunnistaa teksteissä olevan samuuden (samankaltaiset merkkijonot) ja muodostaa niistä toistoketjuja eli klustereita. Kutsumme tässä artikkelissa tätä metodia BLAST-menetelmäksi, mutta kyse ei ole ohjelman käyttämisestä sellaisenaan vaan Aleksi Vesannon kehittämästä menetelmäkokonaisuudesta, jota olemme kuvanneet aiemmissa julkaisuissa. Koodit ovat avoimesti ladattavissa GitHub-sivustolta.^[3]

Tarkastelemme tässä artikkelissa tekstien kierrätystä nimenomaan varhaisissa Suomen alueella julkaistuissa sanomalehdissä. Tarkastelun aikajänne ulottuu 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkuun, takarajana on vuosi 1920. Suomalaisen sanomalehdistön lähtölaukaus oli Henrik Gabriel Porthanin johdolla Turussa vuonna 1771 perustettu *Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo*. Myös ensimmäistä lehteä seuranneet muut sanomalehdet ilmestyivät nimenomaan Turussa^[4], mikä oli luonnollista, sillä Turku oli Suomen alueen suurin kaupunki pitkälle 1800-luvun puolelle. Vuodesta 1820 lähtien maan virallinen uutis- ja ilmoituskanava *Finlands Allmänna Tidning* ilmestyi hallinnon keskuksiksi muuttuneessa Helsingissä, jossa julkaistiin vuodesta 1829 lähtien myös *Helsingfors Tidningar* -lehteä. Oulussa sanomalehtitoiminta alkoi 1829, kun *Oulun Wiikko-Sanomien* julkaiseminen käynnistyi. Lisäksi Viipurissa ilmestyi saksankielinen lehti *Wiburgs Mancherley* vuonna 1821 ja vuodesta 1823 lähtien *Wiburgs Wochenblatt*.

Suomalaisen sanomalehdistön alkutaival kehittyi hitaasti. Vielä 1830-luvun alussa lehtiä ilmestyi koko maan alueella vain seitsemästä kahdeksaan. Milloin voidaan edes puhua varsinaisesta lehdistöstä yksittäisten lehtien sijaan? Hannu Niemisen mukaan suomalainen sanomalehdistö syntyi 1820-luvulla, jolloin Turussa ilmestyi samanaikaisesti neljä lehteä, *Åbo Tidningar*, *Åbo Morgonblad* ja *Turun Wiikko-Sanomat* sekä aikakauslehdeksi luokiteltu *Mnemosyne*.^[5] Nieminen ei kuitenkaan ole erityisen kiinnostunut varhaisimmista Suomessa julkaistuista lehdistä, koska lehdistöjulkisuus oli hänen mukaansa pitkään akateemisten piirien keskinäistä sisäpiirijulkisuutta, ei varsinaista kansallista julkisuutta, johon suuremmat joukot olisivat olleet osallisia. Tämä on ehkä totta, mutta kuten tulemme artikkelissa osoittamaan, myöhemmät lehdet uudelleenjulkaisivat näiden varhaisten lehtien aineistoa ja siten toivat niiden sisältöä osaksi huomattavasti laajempaa lehdistöjulkisuutta. Suomalaisten sanomalehtien alkutaivalta on käsitelty laajemmin Päiviö Tommilan toimittamana *Suomen lehdistön historian* ensimmäisessä osassa (1988) sekä Clas Zilliacuksen ja Henrik Knifin teoksessa *Opinionens tryck* (1985). Erityisesti kansainvälisen uutisoinnin näkökulmasta varhaisia sanomalehtiä on tutkinut myös Juhani Paasivirta teoksessaan *Suomi ja Eurooppa. Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit 1808–1914* (1978).

Sanomalehdistön volyymi oli aluksi pieni, jolloin voi perustellusti kysyä, kuinka laajamittaista tekstien kierrätys suomalaisen lehdistön sisällä oli. Lehdestä toiseen kopioitavat tekstit on ilmiö, jonka edellytyksenä on useampien samanaikaisesti ilmestyvien lehtien julkaiseminen. Lehtien välinen tekstien kierrättäminen lyhyen

aikavälin sisällä on Suomessa yleistynyt lehdistön laajenemisen myötä erityisesti 1800-luvun jälkipuoliskolla. Projektissamme olemme kuitenkin havainneet toisenlaisen mielenkiintoisen tekstien uudelleenjulkaisemisen muodon, jota olemme kutsuneet pitkän aikavälin uudelleenkäytöksi.^[6] Varhaista uutis- tai muuta lehtimateriaalia on jaettu lehdistössä uudelleen vuosikymmenien tai jopa yli sadan vuoden ajanjaksolla. Bostonin *Viral Texts* -projektissa on tehty huomio uudelleenkäytön aikajänteestä yhdysvaltalaisissa lehdissä. Projektissa havaittiin, että osaa teksteistä on toistettu aluksi paljon ja nopeasti, toiset tekstit ovat sitä vastoin säilyttäneet kiinnostavuutensa ja toistoarvonsa vuosien ajan. Aikajänteessä on tässä tapauksessa kyse kuitenkin vain joistakin vuosista, ei vuosikymmenistä. Projektissa käytetty korpus käsitti kaiken kaikkiaan 30 vuotta.^[7] Suomessa tilanne on ollut siinä mielessä toisenlainen, että nopea toisto voimistui vasta 1800-luvun loppua kohti, kun lehdistön volyymi kasvoi, mutta erityisen kiinnostavaa on se, miten varhaisimpien lehtien aineistoa hyödynnettiin myöhemmin hyvinkin pitkään. Tämä ilmiö on sinänsä havaittu jo aikaisemmassa tutkimuksessa^[8], mutta sen laajempi tutkiminen on ollut hyvin vaikeaa ennen lehtien systemaattista digitointia. Tässä artikkelissa käsittelemme pitkän aikavälin uudelleenkäyttöä erityisenä tekstin toiston muotona. Minkälaista aineistoa on julkaistu uudelleen vuosikymmenien tai jopa yli sadan vuoden viiveellä? Entä mitä tämä kierrätyksen muoto kertoo suomalaisesta lehdistöstä ja laajemmin suomalaisen kulttuurin muutoksista?

Artikkelissa on hyödynnetty COMHIS-konsortion piirissä kehitettyä tietokantaa (comhis.fi/clusters), joka sisältää noin 13,8 miljoonaa vaihtelevan pituisista toistoketjua: joitakin tekstejä on toistettu vain kerran tai kaksi, joitakin tekstejä kymmeniä tai satoja kertoja. Aineistossa on myös uudelleenkäyttöjä, jotka ovat olleet aikaväliltään hyvin pitkiä, jopa yli 140 vuoden mittaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että tekstin ensimmäisen julkaisun ja sen uudelleenjulkaisemisen välissä saattaa olla reilusti yli sadan vuoden hiljaisuus, jonka jälkeen vanha teksti on aktivoitunut uudelleen uudessa kontekstissa. Joissain tapauksissa vanha teksti on muuttunut tässä uudessa kontekstissa viraaliksi; sitä on jaettu nopeasti lehdestä toiseen, ja teksti on näin tullut alkuperäistä lukijakuntaa huomattavasti laajemman yleisön saataville. Toisinaan vanha teksti on myös aktivoitunut useampaan kertaan eri ajankohtina ja noussut myöhempään sanomalehtijulkisuuteen tietyin väliajoin. Tapauksia, joissa tekstin ensimmäisen julkaisemisen ja sen uudelleenjulkaisun välinen etäisyys (tietokannassa *gap*) on vähintään 50 vuotta, on noin 4 500. Vähintään 75 vuoden viiveellä toistettuja tekstejä löytyy vajaat 700 ja sadan vuoden viiveen tapauksiakin yli 200. *Gap*-arvon lisäksi merkityksellinen on myös toistotapauksen kokonaisaikajänne (*span*), jonka sisällä voi olla useita toistoryyppeitä sekä pidempiä ”hiljaisia” jaksoja. Vähintään 50 vuoden *span*-arvon klustereita tietokannasta löytyy vajaat 6 000 ja sadan vuoden aikajänteen tapauksia vajaat 300.^[9]

Mikä merkitys vanhan lehtimateriaalin uudelleenkäytöllä on ollut suomalaisessa julkaisukulttuurissa ja miksi tekstejä on julkaistu uudelleen hyvinkin pitkän ajan kuluessa? Tähän on epäilemättä useita vastauksia. Pitkän viiveen uudelleenkäyttötapauksista on hahmoteltavissa erilaisia tyyppejä, jotka kertovat myös kierrätyksen vaikuttimista. Seuraava jaottelu ei perustu tietokoneen tekemään luokitteluun vaan tietokannan tulosten laadulliseen analyysiin. Osa kierrättämistapauksista näyttää ensinnäkin liittyvän

tiettyjen tapahtumien vuosipäiviin ja niiden muistamiseen sanomalehdistössä: lehdistö oli eräänlainen muistiorganisaatio. Toisena tapauksena esiin nousevat pidempää uutisarvoa edustaneet erikoisuudet, tarinat ja anekdootit, joilla on mitä ilmeisimmin nähty olevan viihdearvoa. Kolmantena pitkittäiskäytön tyyppinä voi pitää tapauksia, joissa vanhan aineiston uudelleenjulkaisemisen taustalla on poliittinen motiivi. Tämän lisäksi on nähtävissä vielä tapauksia, joissa uudelleenjulkaisu liittyy historiallisen muutoksen osoittamiseen ja menneisyyden vierauteen. Nämä tapaukset limittyvät osittain myös edellä mainittuihin muotoihin ja motiiveihin. Tässä esittämämme luokittelu ei ole tarkoitettu täydelliseksi ja aukottomaksi, mutta jäsentää pitkän viiveen kierrätystapauksia. Jaottelu toimii myös artikkelin jäsentelyperiaatteena.

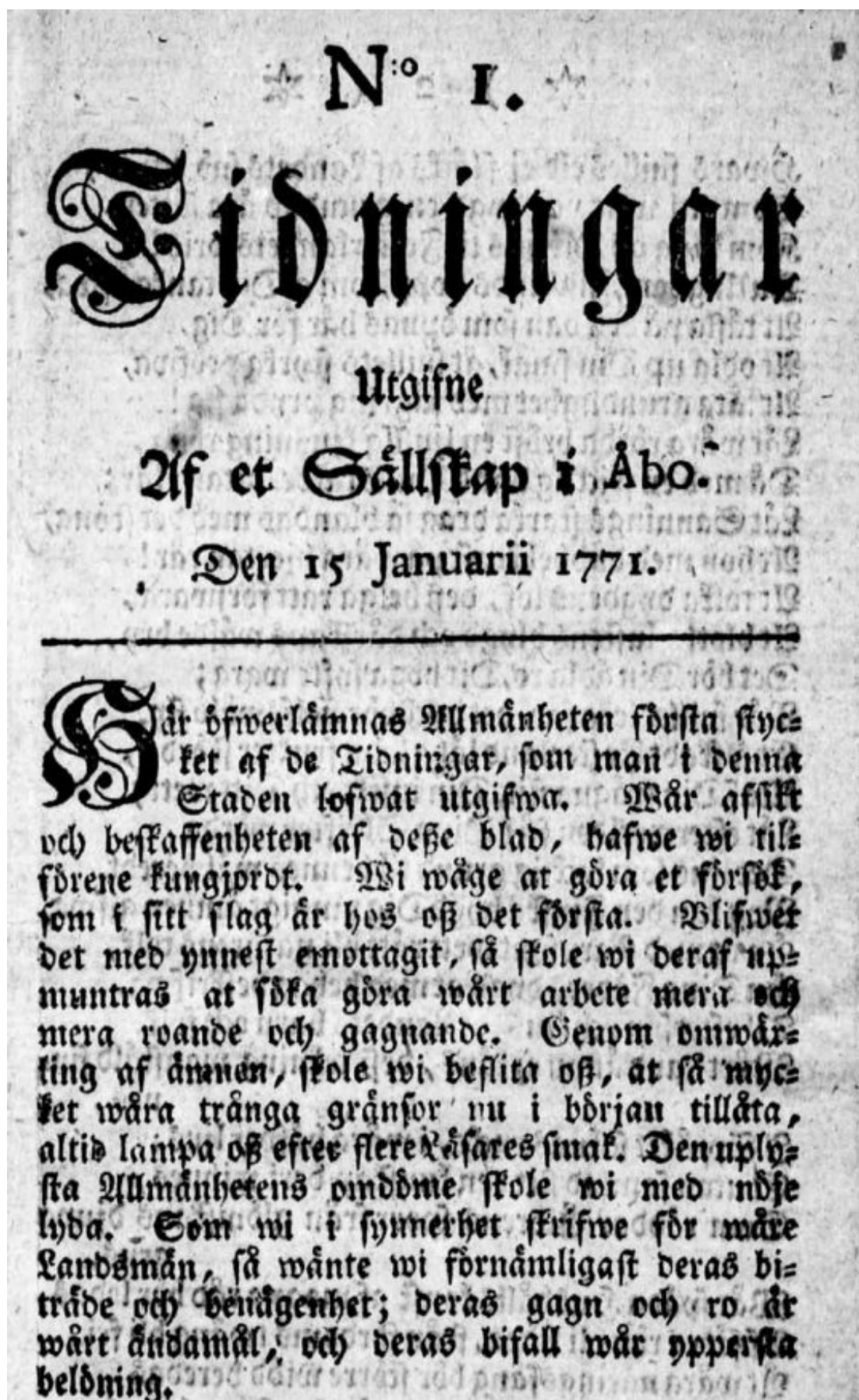
Muistin paikat

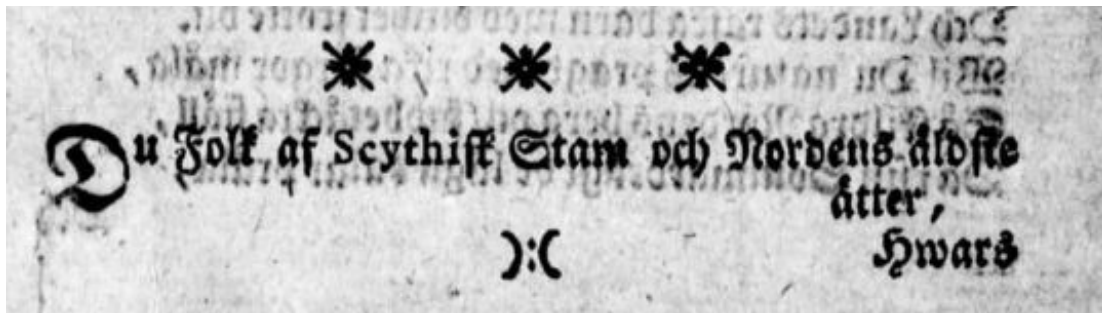
Sanomalehdistöä voidaan tutkia esimerkiksi viestinnän ja julkisuuden kehityksen näkökulmasta, mutta voitaisiinko lehdistö ymmärtää myös eräänlaisena muistin paikkana? Pierre Noran tunnettu käsite *lieux de mémoire* viittaa yhteisön muistia muovaaviin, niin aineellisiin kuin aineettomiinkin, paikkoihin, joilla on vahva symbolinen merkitys.^[10] Lehdistö oli instituutio, mutta samalla se oli muistoja tallentava medium ja ennen pitkää arkisto. Siitä tuli myös muistojen kohde ja siinä mielessä *lieu de mémoire*. Varhaisimpien suomalaisten sanomalehtien materiaalia kierrättämällä myöhempi lehdistö on paitsi tunnistanut omaa historiaansa myös tehnyt itsestään muistamisen paikan.

”Suomalaisen” sanomalehdistön alkutaival nivoutuu osaksi Ruotsin lehdistöhistoriaa. Vuonna 1766 voimaan tulleen painovapauslain jälkeiset vuosikymmenet, 1760- ja 1770-luvut, olivat Ruotsin valtakunnassa lehdistön nousun aikaa. Tukholma dominoi lehdistökenttää – pääkaupungissa erityyppisiä lehtiä julkaistiin ylivoimaisesti eniten. *Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo* ei ollut uutislehti vaan kirjalliseen materiaaliin painottunut ja paikallisia ilmoituksia julkaiseva lehti. Tämä oli varsin tavallista; vain harvat aikakauden ruotsalaislehdistä julkaisivat varsinaisia uutisartikkeleita.^[11] Turun lehti oli suunnattu pääasiassa Suomen alueen asukkaille, ei koko valtakunnan lukevalle yleisölle.^[12] Tästä huolimatta lehteä kyllä seurattiin ainakin Tukholmassa.^[13]

Tidningar-lehti ilmestyi 1770-luvulla pääosin kaksi kertaa kuukaudessa ja 1780-luvun alkupuolella kerran viikossa. Lehden alkuvuosikymmeniin mahtuu myös useampia vuosia, jolloin lehti ei ilmestynyt lainkaan. Ilmestymisvaikeuksien ja muutaman nimenvaihdoksen jälkeen Turun lehti ilmestyi vuodesta 1800 nimellä *Åbo Tidning* (vuodesta 1810 *Åbo Allmänna Tidning*) ja vuonna 1801 lehden ilmestymisväli vakiintui kahteen kertaan viikossa. Tämän varhaisen lehden levikistä ei ole tarkkoja tietoja mutta tilaajamäärän on arvioitu liikkuneen noin 200 tilaajassa.^[14] Niin sanotun Porthanin lehden lisäksi Turussa julkaistiin jo 1770-luvulla myös toista sanomalehteä. Lyhytikäiseksi jäänyt ensimmäinen suomenkielinen sanomalehti *Suomenkieliset Tieto-Sanommat* ilmestyi vuoden 1776 aikana 24 numeron verran. Jo näiden kaikkein varhaisimpien, ennen 1800-lukua julkaistujen, lehtien materiaalia on hyödynnetty myöhemmissä lehdissä. 1800-luvun toisella puoliskolla alati laajeneva lehdistö on siis ollut tietoinen maan

varhaisimmista lehdistä, ja näiden julkaisujen materiaalia on syystä tai toisesta uudelleenjulkaistu useissa eri lehdissä. Yhtenä uudelleenjulkaisemisen motiivina näyttää olleen vuosipäivien tai merkkitapahtumien muistaminen ja siten linkitysten etsiminen menneisyyteen.

Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo -lehden ensimmäinen julkaistu sivu 15. tammikuuta 1771. Kuva: Kansalliskirjasto, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.

1800-luvulla suomalaisen lehdistön kehittyessä *Tidningar*-lehti nostettiin esille esimerkkinä varhaisista kansallisista pyrinnoista. Lehden avausnumerossa (15.1.1771) ilmestynyt Pehr Adrian Gaddin ja Porthanin laatima runo julkaistiin myöhemmin vuosien 1853 ja 1871 välisenä aikana kuudessa eri lehdessä. Ensimmäinen uudelleenjulkaisija oli *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning* vuonna 1853. Runo julkaistiin tällöin samassa yhteydessä kuin pidempi artikkeli, joka käsitteli suomalaisen lehdistön syntyä ja vuoden 1771 lehtihanketta. Vuonna 1861 runo julkaistiin 9. marraskuuta *Helsingfors Tidningar* -lehdessä yhteydessä, jossa käsiteltiin Porthania kansakunnan isänä. Julkaisun ajankohta motivoitui Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosipäivällä, joka oli myös Porthanin syntymäpäivä, ja lehden mukaan tämä vuosipäivä oli yleinen juhlapäivä koko maassa. Seuraavat uudelleenjulkaisut tapahtuivat tammikuussa 1871, jolloin maan ensimmäisen lehden ilmestymisestä oli tullut kuluneeksi 100 vuotta. Tuolloin *Tidningar*-lehden alkulauseet ja runon julkaisi jo vuosipäivän aattona *Wiborgs Tidning* ja 15. tammikuuta sekä *Hufvudstadsbladet* että *Helsingfors Dagblad*. Seuraavana päivänä Porthanin lehden historiaa kertasi vielä *Åbo Underrättelser*, joka myöskin julkaisi edellä mainitun Porthanin ja Gaddin runon.^[15] Näissä tapauksissa uudelleenjulkaisemisen syy on selkeästi liittynyt lehdistön oman historian rakentamiseen ja muistamiseen. Media on ollut tietoinen menneisyydestään.

Ensimmäisen suomenkielisen sanomalehden materiaali löydettiin uudelleen myös 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Pisimpien toistotapausten joukossa hallitsevana on nimenomaan *Tieto-Sanomat* -lehden aineisto. Jo lehden vuonna 1775 ilmestyneen näytenumeron materiaalia julkaistiin uudelleen myöhemmässä lehdistössä useammassa syklissä.^[16] Myös *Tieto-Sanomien* vuoden 1776 ensimmäisessä numerossa julkaistu valistushenkinen viljelyskasvien monipuoliseen käyttöön kehottava^[17] teksti julkaistiin uudelleen vuosien 1898 ja 1908 välisenä aikana 15 eri sanoma- ja aikakauslehdessä ja myös maantieteellisesti laajasti, Turusta ja Viipurista Seinäjoelle, Kajaaniin ja Kemiin.^[18] Kaikki vanhaa uutista uudelleenjulkaisseet lehdet eivät lainkaan esitelleet tai taustoittaneet uudelleenjulkaisemista. Yksi julkaisijoista, Tampereella ilmestynyt *Puutarha*-lehti, on nostanut vanhan uutisen esille erityisesti sen sisältämän viljelyteeman vuoksi. Lehti myös mainitsi Suomen ensimmäisen suomenkielisen sanomalehden ilmestyneen "suuren Porthanin kehotuksesta ja toimesta".^[19] Porthan ei kyseistä lehteä perustanut, *Tieto-Sanomat* oli Anders Lizeliuksen hanke, mutta Lizelius sen sijaan toimi myös Porthanin *Tidningar*-lehden avustajana.^[20]

Vaikka Turku hallitsikin varhaista julkaisutoimintaa, kuului Porthanin lehden tavoitteisiin esitellä maata myös laajemmin. Lehdessä julkaistiin katsauksia muun muassa eri paikkakuntien historiasta.^[21] Tällainen oli esimerkiksi vuonna 1784 julkaistu moniosainen Uudenkaarlepyyn historiasta kertova teksti (*Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo*, numerot 5–7 /1784), jonka oli lehdelle toimittanut paikkakunnan kirkkoherrana toiminut Johan Forshäll. Jutun yhteydessä julkaistiin myös kaupungin ja kirkon historiasta kertova runo, joka kertomuksen mukaan oli löytynyt sakaristosta ja jäljennetty muistiin.

Tähän runoon tarttuivat eri lehdet vuosikymmeniä myöhemmin. Runo julkaistiin uudelleen 1860–1880-luvuilla. Ensimmäisenä sen julkaisi *Hufvudstadsbladet* (1866), myöhemmin sekä *Åbo Underrättelser* että *Morgonbladet* (1876) ja vielä vuonna 1884 Uudessakaarlepyyssä julkaistu *Norra Posten*, joka julkaisi runon viittaamatta aiempiin julkaisuihin tai muutenkaan selittämättä runoelman historiallista taustaa.^[22] Uudelleenjulkaisemisen luonne tuo mieleen Michel Foucault'n ajatuksen arkistosta, joka ei hänelle tarkoittanut asiakirjoja taltioivaa ja säilyttävää instituutiota vaan sitä sanojen, sanontojen ja diskurssien kokonaisuutta, "joka säilytetään ja jota arvostetaan, käytetään uudelleen, toistetaan ja muutetaan".^[23] Suomalainen sanomalehdistö oli tässä foucault'laisessa mielessä arkisto, josta ammennettiin yhä uudelleen. Tämän arkiston sisällä muisti ulottui ensimmäisiin julkaistuihin sanomalehtiin asti.

Toinen esimerkki, joka kertoo tiettyyn paikkaan liittyvän historian muistamisesta ja uusintamisesta 1800-luvun lehdistössä, on *Åbo Tidningar* -lehden vuonna 1793 julkaisema uutinen Oulussa sattuneesta luonnonilmiöstä, jonka seuraukset olivat tavanomaista dramaattisemmat. Kaupunkia oli nimittäin koetellut raju ukonilma, mikä oli johtanut melko epätavallisiin aineellisiin vahinkoihin. Lehti kertoi tapauksesta lyhyesti jo 19. elokuuta ilmestyneessä lehdessä, mutta seuraavaan numeroon (26.8.1793) oli saatu yksityiskohtaisempi kertomus tapahtuneesta. Jutun mukaan useat rakennukset olivat vahingoittuneet kivien lennellessä ukonilman aikana. Vahinkoja oli kokenut muiden muassa kenraali, paroni Carpelanin asunto sekä kirkko, jonka ikkunoita särkyi ja jonka kattokruunu putosi alas ja meni pirstaleiksi. Kaupungin ilman täytti savu ja ruudinhaju. Aamun valjetessa asukkaat löysivät aseiden kuulia ympäri kaupunkia. Löytyipä yksi lyijykuula maisteri Bangen asuinhuoneestakin. Syyksi erikoiseen tapahtumaan paljastui kaupungin ruuti- ja ammuskellariin osunut salamanisku, joka oli aiheuttanut räjähdyksiä ja kuulien ja kivien sinkoutumista rakennuksiin. Ruutikellari sekä sen läheisyydessä sijainnut viljavarasto tuhoutuivat täysin. Lähistöllä asunut nimismies Norgrén oli tapahtuman aikaan kaikeksi onneksi perheineen matkoilla.

Ifrån förgångna dagar.

IV.

Uleåborg.*)

(I Augusti 1793).

Förleden natt var en den fasligaste man här någonsin öfverlevvat. I går den 31 Juli var morgonen klar, Thermometerns höjd 17, middagen 27, mot aftonen 22 gr., vinden lugn, varierande kring Syden med solrök och därpå upstigande åskmoln, Kl. half 9 syntes ljungeldar rundt omkring i horisonten; åska hördes på afstånd. Kl. half 10 litet regn, häftigare ljungningar och en närmande åska, alt i växandet till kl. 10, då naturen syntes samla alla sina krafter

*) Utdrag ur en skrifvelse till Åbo Tidningar.

Uleåborgs Tidning julkaisi 25. tammikuuta 1877 uudelleen Åbo Tidningarin uutisen 84 vuoden takaa. Kuva: Kansalliskirjasto, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.

Kertomus tästä Oulun erikoisesta ukonilmasta julkaistiin uudelleen useissa lehdissä 1800-luvun aikana. Juttua kierrättivät hiukan eri muodoissa ainakin *Helsingfors Dagblad* (20.8.1868), *Uleåborgs Tidning* (25.1.1877), *Vasabladet* (14.11.1883), *Uleåborgsbladet* (14.9.1895) sekä *Åbo Tidningar* (17.9.1895).^[24] *Vasabladetin* artikkelissa annettiin ymmärtää, että kertomus julkaistiin nyt uutena tietona. *Uleåborgsbladet* ja *Åbo Tidning* sen sijaan viittasivat kertomuksen alkuperäiseen julkaisemiseen vuoden 1793 lehdessä. Muisto Oulun erikoisesta rajuilmasta eli lehdistössä yli sadan vuoden ajan. Myös Sara Wacklin oli kirjoittanut tapahtumasta teoksessaan *Hundrade minnen från Österbotten*, jonka ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 1844. Lehdet eivät kuitenkaan viittaa lainkaan Wacklinin julkaisemaan versioon tästä tarinasta. Esimerkin kohdalla tulee ilmi COMHIS-tietokannan ajoittainen epätarkkuus. Toisinaan BLAST on nimittäin niputtanut yhteen vain osan toistotapauksista yhdeksi klusteriksi ja muodostanut useampia ”epätäydellisiä” klustereita samasta kirjoituksesta. Edellä mainitun Oulun ukonilmaa koskevan uutisen myöhemmistä vaiheista löytyy useampi klusteri, joita on tarkasteltava rinnakkain

kaikkien toistotapausten löytämiseksi. Tietokantaa kannattaa lisäksi käyttää rinnakkain Kansalliskirjaston sanomalehtikorpuksen kanssa. Oulun ukonilmatapauksen osalta varhaisin uudelleenjulkaisija näyttäisi olevan *Borgå Tidning* jo vuonna 1838 (27.6.1838), mutta syystä tai toisesta BLAST ei ole yhdistänyt tätä julkaisua myöhempiin toisintoihin.

Varhaisen sanomalehtihistorian muistaminen ja esille nostaminen näkyy myös toistotapauksessa, jossa vanha ulkomaanuutinen julkaistiin uudelleen useissa lehdissä sata vuotta ensijulkaisun jälkeen. Reinhold von Beckerin vuodesta 1820 julkaisema *Turun Viikko-Sanomat* julkaisi tammikuussa 1820 ”Sanomia ulkomailta” -palstallaan kertomuksen Napoleon Bonaparten vankeudesta St. Helenan saarella.^[25] Sata vuotta myöhemmin, 8. tammikuuta 1920 *Karjala* ja *Iltalehti* julkaisivat kumpikin Beckerin sanomalehtityötä muistelewan toimituksellisen tekstin, jonka yhteydessä ne julkaisivat Napoleonin koskevan kirjoituksen esimerkkinä tämän varhaisen suomalaislehden uutiskatsauksista. Molemmat lehdet esittelivät Beckerin lukijoilleen paitsi suomenkielisen lehdistön pioneerina myös suomen kielen varhaisena kehittäjänä. Tammikuun aikana vanhaa Napoleon-uutista levittivät vielä 16 muuta lehteä eri puolilla Suomea.^[26]

Anekdoottien arkisto

Tärkeä uudelleenjulkaisemisen motiivi oli erikoisuusarvo. Toimittajat näyttävät 1800-luvun lopulla lukeneen varhaisia lehtiä kiinnostavia uutistapauksia tai anekdootteja etsien. Osa näistä uudelleenjulkaisuista on toiminut lähinnä lehden täytteenä – vanha teksti saatettiin julkaista sellaisenaan ilman minkäänlaisia alkusanoja tai taustoituksia – mutta joissain tapauksissa uudelleenjulkaisemista on erikseen selitetty ja motivoitu tai sidottu uuden julkaisuajan yhteyteen. Näitä kertomuksia kierrättäessään sanomalehdistö ammensi vanhemmasta tarinankertomisen perinteestä, ja rajapinta suullisen ja kirjallisen kulttuurin välillä oli 1800-luvun Suomessa selvästi huokoinen. Tarinoiden ja anekdoottien toistaminen lehdestä toiseen sisältää suulliseen perinteeseen liitettyjä piirteitä, toistoa ja jäljittelemistä. Suullinen ja kirjallistuva kulttuuri ovat olleet Suomessa pitkään kerroksellisia.^[27] Voidsaankin ajatella, että myös muotoutumassa oleva lehdistö sai vaikutteita suullisesta perinteestä ja sen kerronnallisuuden tavoista.

Tekstien kierrätystä yhdysvaltalaislehdissä tutkinut Ryan Cordell on havainnut monien kopioitujen tekstien olleen arkisia ja ”pieniä” kertomuksia, joista aiempi tutkimus ei ole ollut erityisen kiinnostunut. Lehdistötutkimuksessa huomio on usein kohdistettu merkittävinä pidettyihin teksteihin, kuten pääkirjoituksiin ja artikkeleihin sekä näiden laatijoihin.^[28] Tästä henkilökeskeisestä näkökulmasta käsin lehdissä ilmestynyt moninainen ”silppu” ei ole herättänyt vastaavaa kiinnostusta. Cordell on huomauttanut, että tämä kiinnostuksen puute liittyy nimenomaan tekijyyteen; erilaiset lainatut jutut, kuten pienet tarinat ja ohjeistukset, ovat anonyymeja.^[29] Myös omassa hankkeessamme olemme havainneet useiden kierrätettyjen tekstien olevan anonyymeja tarinoita tai anekdootteja.

Esimerkki lehdistössä pitkään eläneestä tekstistä on seuraava tapaus. *Åbo Tidningar* julkaisi 7. helmikuuta 1791 kertomuksen saksalaispariskunnasta ja aviovaimosta, joka halusi avioeron. Tapaus oli lehden mukaan johtanut oikeudenkäyntiin 1780-luvulla. Merkittävänä syynä eroon oli lehden mukaan se, että vaimo kertoi miehensä pakottaneen hänet lukemaan joka ilta ääneen miehelleen rukouksen, jossa hän joutui vakuuttamaan uskollisuuttaan ja kuuliaisuuttaan aviomiehelleen. *Åbo Tidningar* julkaisi rukouksen ruotsinnoksen tapauksen uutisoinnin yhteydessä. Lehden mukaan aviomies oli lainannut rukouksen katolisesta rukouskirjasta vaikka olikin itse protestantti. Anekdootti on kiertänyt ruotsalaisissa lehdissä laajemminkin, sillä se on julkaistu vuonna 1791 ainakin *Stockholmspostenissa* sekä *Göteborgska Nyheter* -lehdessä.^[30]

Misceller.

Bön för fruar. En köpman i Preussen i början af 1780:talet hade lefwat i oenighet med sin fru, hvarföre hon anhöll om skilnad. Målet utagerades wid Kungl. öfwertribunalet i Berlin. Ibland andra besvär som frun emot sin man föredrog war ock det: att han gifwit henne ett Böne-formulär (hvilket han utan twifwel enfom till detta behof låtit trycka), som hon hwarje afton i hans närvaro måste läsa och hvilket sedan med de öfriga akterna blef till Berlin öfversändt. Det samma lyder, i trogen öfversättning, såsom följer:

En gift Matronas andäktiga bön, hvilken hon dageligen intill sin lefnads slut läst.

„Allsmäktige Gud, Du som har skapat Dawinokönet af Adams sido-ref, och således af ett ben; förläna mig nådeligen din hjelp att jag emot min man och andra personer icke må wara förbenad, hårdnackad, egensinnig, förstoclad och halsstarrig. Haf tålmod, käre Gud, med mina qwinliga brister, fel och swagheter. Afvänd ifrån mig det medfödda förwettlet, den inrotade onda mistänksamheten, och alla såfängliga inbillningar, högärdiga tankar, wan-

”Bön för fruar” julkaisiin uudelleen Borgåbladetissa 19. kesäkuuta 1862. Kuva: Kansalliskirjasto, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.

Yli 70 vuotta myöhemmin *Borgåbladet* julkaisi (19.6.1862) jutun otsikolla ”Bön för fruar”, jossa toistettiin kertomuksen tausta ja itse rukous. Lopussa lähteeksi mainittiin lyhyesti Porthan – tämä viittasi *Åbo Tidningar* -lehteen. Oletuksena ilmeisesti oli, että Porthanin nimeä ei tarvinnut lukijoille laajemmin esitellä. Tämän uudelleenjulkaisun jälkeen juttu nostettiin lehdissä esille vielä useaan kertaan. Vuonna 1877 *Uleåborgs Tidning* (15.1.)

julkaisi rukouksen esittelemättä kuitenkaan sen asiayhteyttä. Lehden teksti on otsikoitu lennokkaasti ”Också en bön för gifta hustrur!”. Seuraavan kerran sama rukous esiintyy *Hufvudstadsbladetissa* ja *Nya Pressenissä*, molemmissa samana päivänä 27. heinäkuuta 1883. Nyt tapauksen alkulähteenä esitetään ruotsalainen *Carlskrona Weckoblad* (12.3.1791), ei Turun lehti. Lehtien tekstit ovat identtisiä. Seuraavana päivänä, 28. heinäkuuta 1883, anekdootin julkaisi samassa muodossa *Wiborgbladet* ja taas päivää myöhemmin *Åbo Underrättelser*. Vielä vuonna 1890 *Nya Tag* (24.5.) julkaisi saman kirjoituksen.^[31]

Tämän moninaisen lainausten ketjun varsinainen alkulähde oli Saksan alueella ilmestynyt *Berlinische Monatsschrift*, joka vuonna 1784 julkaisi uutisen ja rukouksen otsikolla ”Sonderbares Gebet für verheiratete Frauen”. Suomessa pitkän ajan kuluessa uudelleenjulkaistu teksti oli siis kansainvälisen toistoketjun osa – kuten niin moni muukin 1800-luvun lehdistössä julkaistu teksti.^[32] Erityisen kiinnostavaa on se, että anekdootti julkaistiin uudelleen vielä 1860-, 1870- ja 1880-luvulla. Juuri vuosisadan loppua kohti julkinen keskustelu avioliittoinstituutiosta aktivoitui, mikä varmasti vaikutti kertomuksen tulkintaan.^[33]

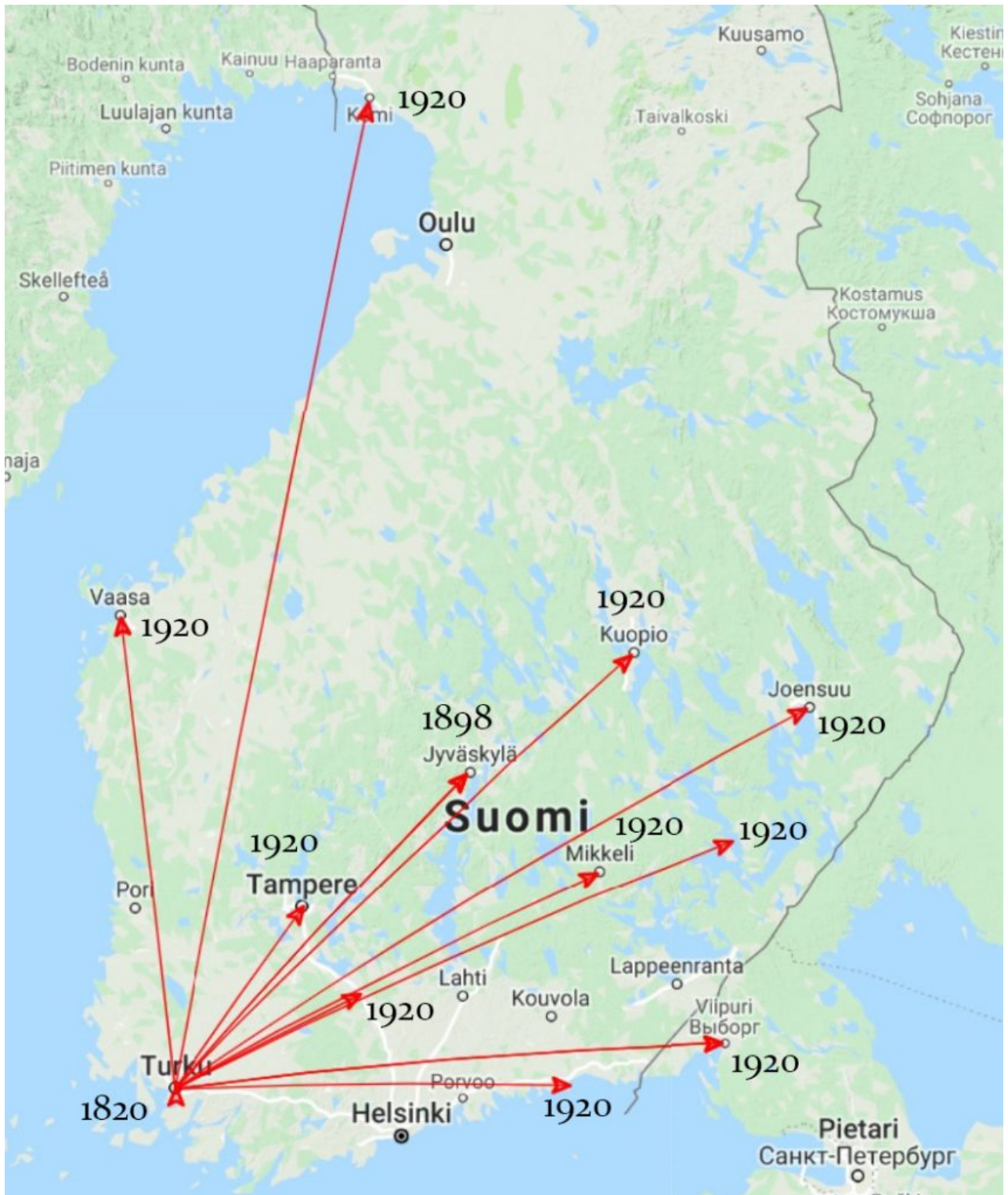
Vuonna 1799 *Åbo Tidningar* -lehdessä (5.8.) julkaistiin anonyymien kirjoittajan lähettämä teksti, jossa kerrottiin ”eräässä Suomen pienemmässä kaupungissa kauan sitten” tapahtuneesta tositarinasta. Uutinen oli otsikoitu ”Exempel af en ännu vår tid rådande vidskepelse” (”esimerkki aikanamme yhä vallitsevasta taikauskosta”), ja se kertoi tapauksesta, jossa paikallinen räätäli luuli joutuneensa tekemisiin kummituksen kanssa. Kertomuksen julkaisi uudelleen *Åbo Tidning* -lehti 24. tammikuuta 1904. Uudelleenjulkaisemista pohjustettiin sillä, että lehti halusi kertoa lukijoilleen, millainen sanomalehti oli yli 100 vuotta sitten ja millaisia kirjoituksia siinä tuolloin julkaistiin. ”Kummitusjuttu” toimi näin esimerkkinä sadan vuoden takaisesta journalismista. Täsmälleen samassa muodossa *Åbo Tidning* -lehdessä ilmestyneen tekstin julkaisi pari päivää myöhemmin Haminassa ilmestynyt *Fredrikshamns Tidning* (27.1.1904), joka mainitsi lainanneensa aiheen Turun lehdestä.^[34] Tässä tapauksessa vanhan tekstin julkaiseminen toimi distanssin luomisena menneeseen: kummitukset viittasivat maailmaan, joka oli jäänyt modernisaation tuolle puolen.

Uudelleenkäyttöön myöhemmin päätyvien tekstien määrä kasvaa huomattavasti, kun siirrytään 1700-luvulta 1800-luvulle. Vuosina 1800–1849 ilmestyneiden lehtien materiaalia kierrätettiin jo varsin runsaasti. Aineistomme sisältää tämän aikakauden lehdistä ammennettuja uudelleenkäyttökettuja eli klustereita yli 70 000. Näistä pitkän aikaviiveen kierrätystapauksia, eli tapauksia, joissa julkaisuväli on vähintään 50 vuotta, on lähes kaksi tuhatta. Suurimman toistoarvon journalistinen teksti koko tältä aikaväliltä on Elias Lönnrotin *Mehiläisessä* vuonna 1837 julkaisema paloviinan liikkäytön ongelmista varoittava artikkeli. Tätä tekstiä toistettiin yhteensä yli 30 kertaa useammassa syklissä, joista ensimmäinen alkoi 52 vuotta alkuperäisen tekstin julkaisemisen jälkeen vuonna 1889, seuraava vuosina 1891 ja 1892. Suurin toistorypäs toteutui vuonna 1902, jolloin tekstin julkaisi toistakymmentä lehteä eri puolilla Suomea.

Kierrätettyjen tarinoiden joukossa on myös tapauksia, joissa vanha teksti on uudelleenjulkaisun myötä saanut nopeasti useita toistoja. Tällöin yksi lehti on ensin löytänyt vanhan kirjoituksen, ja muut lehdet ovat ryhtyneet jakamaan tätä uudelleenjulkaisua eteenpäin. Vuonna 1830 *Oulun Wiikko-Sanomia* (2.1.) julkaisi lyhyen kuvauksen varkaasta, joka tapasi vartijansa vuosien jälkeen. Kertomus oli otsikoitu ”Syy pahaa peljätä” ja sen yhteydessä mainittiin ”muualta tullut”, mikä viittaa esimerkiksi lukijan lähettämään toimituksen ulkopuoliseen juttuvinkkiin. Lehtitekstissä kerrotaan Karlahjerta-nimisestä entisestä vangista, joka tapaa vankila-aikaisen vartijansa vuosien jälkeen. Vanki oli aikanaan vannonut kosta vartijalleen, jos tapaisi tämän vapautumisensa jälkeen. Kertomuksessa kuvataan vartijan pelästystä tämän tunnistaessa entisen vangin ja muistaessa tämän kostoaiheet. Kaikeksi onneksi Karlahjerta ei enää kantanutkaan kaunaa vartijaansa kohtaan. Kertomus loppuu entisen vangin rauhaneleeseen:

Ota nyt tämä, sanoi hän, ja kaivoi samalla Riikintaalarin powestansa, ja koskas tulet Ouluun, niin osta sillä olutta eli isoa wiinaa ja juo minun muistoani. Lieneekö Wahtimestari sitä tehnyt eli ei, sitä ei tietä, mutta se on arwattawa että hän kiitti Jumalata, päästyänsä Karlahjertan seurasta.^[35]

Kertomuksen myöhempi käyttö alkoi reilut 70 vuotta ensijulkaisun jälkeen, kun oululainen *Kaiku*-lehti julkaisi jutun uudelleen 10. helmikuuta 1904. Tämän ensimmäisen uudelleenjulkaisun jälkeen juttu levisi useampaan lehteen eri puolille Suomea: sen julkaisi *Päivälehti* (18.2.), *Turun Lehti* (20.2.), *Kansalainen* (22.2.) ja *Raahen Lehti* (23.2.), sekä muutamien päivien viiveellä vielä *Keski-Savo* (27.2.) ja *Keski-Suomi* (3.3.).^[36]

COMHIS-tietokannassa on karttatoiminto, josta voi katsoa, minne klusterin uutiset ovat levinneet. Tässä kuvassa nähdään Turun Wiikko-Sanomien 12. helmikuuta 1820 julkaiseman merikäärmeuutisen uudelleenjulkaisu (klusteri 12813198). Visualisoinnissa on käytetty googlen karttapalvelua, ja siksi se näyttää nykyiset rajat ja paikannimet. Vuosiluvut on lisätty kuvaan. Lähde: comhis.fi/clusters.

Vielä laajemmin uudessa julkaisu ympäristössä eli kirjoitus, jonka *Turun Wiikko-Sanomien* julkaisi 12. helmikuuta 1820 ja joka oli suomenkielisessä lehdessä ilmestyessään jo useamman lainaus- ja käännöstyön tulos; lehti nimittäin totesi tekstin olevan lainattu "Pietaripurin Awiiseista", joka puolestaan siteerasi "Saksan Awiisia". Kirjoituksessa

kerrottiin Elefantti-nimisen aluksen ja merikäärmeiden kohtaamisesta. Turun lehden toimittaja Reinhold von Becker ei halunnut varsinaisesti ottaa kantaa siihen, oliko juttu tosi, mutta samassa yhteydessä hän viittasi toiseen "Awiisiin pantuun" kertomukseen "hirmuisesta" merikäärmeestä, jota ei saatu hengiltä edes tykillä. Merikäärmeuutisen ensimmäinen uudelleenjulkaisija oli Jyväskylän *Keski-Suomi*-lehti vuonna 1898 (5.11.), joka esitteli vanhaa lehtijuttua esimerkkinä menneisyyden "sanomalehtiankasta". Tämän jälkeen teksti löydettiin uudelleen vuonna 1920, jolloin se kiersi runsaan kahden viikon sisällä 12 lehdessä.^[37] 1820-luvun alussa julkaistun kertomuksen voidaan sanoa muuttuneen viraaliksi 1900-luvun alun lehdistössä, kun useat lehdet toistivat palstoillaan saman tekstin lyhyen ajan sisällä.^[38] Kertomus merikäärmeestä on esimerkki luonnontieteellisten kuriositeettien pitkäkestoisesta uutisarvosta, olivat ne sitten tosia tai epätosia. Samalla kertomuksen vaikutushistoria rakentaa vastakuvan suomalaisen yhteiskunnan modernisaatiolle yli sadan vuoden aikajänteellä: lehdistö teki tilaa tarinaperinteelle, joka kurotti merenkulun muutoksen tuolle puolen, aikaan, jolloin valtameret edustivat tuntematonta ja tutkimatonta luontoa.^[39] Kertomus saattoi muuttua viraaliksi 1900-luvun alussa siitä yksinkertaisesta syystä, että lehdistön kapasiteetti oli voimakkaasti kasvanut 1860-luvulta lähtien. Vuonna 1920 Suomessa julkaistiin 135 eri sanomalehteä, kun vuonna 1820 lehtiä oli vain kolme. Muutosnopeutta kuvastaa se, että vuonna 1860 lehtiä oli vasta 18. Kun mediakapasiteetti, ja kyky julkaista, kasvoi, tarvittiin myös vuosi vuodelta enemmän sisältöä julkaistavaksi.

Uudelleenjulkaisu ei ollut yksioikoista tai lineaarista. COMHIS-tietokannan avulla on mahdollista löytää sanomalehdistöstä tekstejä, joiden julkaisuhistoria on hyvin monipolvinen. Seuraavan esimerkin sisältö liittyy sukupuoleen ja naisten käyttäytymisen normittamiseen. Vuonna 1836 ilmestyi *Sanan Saattaja Wiipurista* -lehdessä ilman minkäänlaisia alkusanoja nimimerkitön kirjoitus, jonka otsikkona oli "Neuwo tyttöille, mingänlaiset heidän pitää oleman, ja ei oleman". Kirjoitus alkaa seuraavasti:

Tytön pitää oleman puhtaan, niin kuin lumi, mutta ei sulaman niin helposti kuin lumi. Hänen pitää oleman kirkkaan, niin kuin pienoinen tähti taiwaasta, mutta ei näkymän iltaisilla, niin kuin tähti. Hänen pitää oleman äänetä, niin kuin kala, mutta ei tarttuman ongeen, niinkuin kala. Hänen pitää walaiseman koti tupaa, niin kuin kynttilä, mutta ei palaman, niin kuin kynttilä.^[40]

Kirjoitus jatkuu vielä 22 rivin verran, ja näillä riveillä tyttöjä kehoitetaan häveliäisyyteen, puhtauteen ja nöyryyteen ja korostetaan muun muassa sitä, että tyttöjen paikka on kotona, ei kaduilla kävelemässä.

Vuonna 1855 *Suometar*-lehdessä (14.9.1855) julkaistiin puolestaan kirjoitus, joka on otsikoitu "Kuva tyttölöille. Kuinka tyttöin pitää oleman ja ei oleman". Lehti kertoo, että kirjoituksen ovat lähettäneet Savitaipaleelta olevat talonpojat ja että lukija voi tästä nähdä, "mitä talonpoikainen kansa siveältä neidolta waatii". *Suometar* oli aktiivinen nimenomaan suomenkielisen rahvaan kirjeiden julkaisijana.^[41] Tässä tapauksessa teksti tosin ei ole ainakaan Savitaipaleen talonpoikien omaa käsialaa. Julkaistu teksti on nimittäin joitain pieniä muutoksia lukuun ottamatta sama kuin vuonna 1836 Viipurin

lehdessä julkaistu juttu, mikä ilmenee COMHIS-tietokannasta. Sama ”ohjeistus” julkaistiin vuonna 1866 *Pohjantähdessä* (12.9.1866) nimimerkillä ”Muhokselta 4 p syysk. 1866. J. W. Ä. Naimatoin poika” sekä vuonna 1870 *Tampereen Sanomissa* (19.7.1870) ja vuonna 1879 *Raittiuden ystävä* -kuukausilehdessä (1.6.1879). Vuonna 1905 juttu palasi alkulähteilleen viipurilaisiin lehtiin, sillä tammikuussa 1905 se julkaistiin *Karjalassa* (15.1.1905), joka myös mainitsi tekstin ensimmäisen julkaisijan Viipurin lehden. Muutamaa viikkoa myöhemmin *Louhi* julkaisi tekstin samassa muodossa (28.1.1905). Kirjoitus esiintyi myös 15.8.1905 *Wiipuri*-lehdessä ilman alkulauseita tai viittauksia aiempiin julkaisuihin. Elokuussa 1905 se ilmestyi vielä *Etelä-Suomi*-lehdessä sekä *Uusi Aura*-lehdessä, joka mainitsi alkuperäisen julkaisijan sekä julkaisuvuoden 1836.^[42]

Näiden COMHIS-tietokannan tulosten lisäksi olemme onnistuneet löytämään Kansalliskirjaston korpuksista myös muutamia sellaisia toistotapauksia, joita BLAST ei jostain syystä ole yhdistänyt samaksi toistoketjuksi. Vuonna 1899 nimittäin myös *Kaleva* (9.8.1899) julkaisi saman runoelman ja mainitsi sen alkulähteeksi *Suomettaren* sekä ”Savitaipaleen talonpojat”. *Kaleva* kuitenkin lisäsi tekstiin jatkon, ohjeistuksen myös nuorille miehille, ja totesi, että tällainen teksti julkaistiin vastauksena tyttöjen ojentamiselle jo vuonna 1855. Näin tosiaan on, *Suomettaren* numerossa 43 (26.10.1855) ”Torpanmies Keuruulta” kirjoittaa ohjeita nuorille miehille. Kirjoituksen ote on humoristinen ja arvailtavaksi jää, onko kirjoituksen tosiaan laatinut mainittu keuruulainen torpanmies vai kenties sittenkin lehden toimittaja. Tässä muokatussa muodossa tekstin toistivat myös *Raahen Lehti* (6.9.1899) sekä seuraavana vuonna myös *Savonlinna*, joka selitti tekstin taustaa seuraavasti:

Kirjoitustapa vanhoissa suomalaisissa sanomalehdissä oli erinomaisen kansanomaisen ja siksi täynnä mehukasta, raikasta leikillisyyttä. Kirjoitukset olivatkin usein kansanmiesten kyhäämiä, mutta suuret miehemme Lönnrot ja Snellman y.m. olivat aika mestareita sitä tyyliä käyttämään. Tässä on pari pientä näytettä niiltä ajoilta.^[43]

Kaiken kaikkiaan tyttöjen käytöstä kommentoiva runo julkaistiin useissa lehdissä lähes 70 vuoden aikajänteellä. Teksti aktivoitui yhä uudelleen useissa eri yhteyksissä. Alun perin anonyymina julkaistu teksti myös sai ajan myötä erilaisia tekijyyksiä. 1850- ja 1860-luvuilla se julkaistiin talonpoikaisten lukijoiden lähettämänä kirjeenä, ja 1900-luvun alun lehdistössä kertomus tulkittiin leikilliseksi kansantarinaksi. Kertomuksen 1830-luvulla julkaissut *Sanan Saattaja Wiipurista* julkaisi muutenkin erilaisia suomenkielisiä lauluja, runoja ja tarinoita. Lehteä toimittaneen G. W. Wireniuksen avustajana toimi muiden muassa Jaakko Juteini.^[44] 1900-luvun alun lehdet ovat kierrättäneet ainakin Juteinin ”vanhan piian laulua”, jonka sanat oli julkaistu *Sanan Saattaja* -lehdessä vuonna 1836.^[45]

Anekdoottien ilmeisen viihdearvon lisäksi näihin kierrätettyihin tarinoihin sisältyy usein myös selkeä moraalinen ulottuvuus, joka muistuttaa vanhasta retorisesta perinteestä, exemplumista: esimerkki on ollut keino vaikuttaa lukijaan.^[46] Liika viina vie turmioon, tytön tulee opetella nöyryyttä, entinen vanki voi päästää irti kantamastaan kaunasta. Tämänkaltaiset tarinat ovat kiertäneet lehdestä toiseen myös siksi, että niiden on katsottu sisältäneen opetuksen, jonka merkitys on kantanut vuosikymmenestä toiseen.

Kierrätyksen poliittinen ulottuvuus

Vanhan tekstin uudelleenjulkaiseminen on liittynyt myös suomalaisen yhteiskunnan normiston rakentamiseen sekä valta-asetelmien kommentointiin ja kritisointiin. Vanhan aineiston uudelleenjulkaiseminen on saattanut toimia argumenttina uudelleenjulkaisuajankohtaan liittyvissä keskusteluissa. Selkeästi tällainen tapaus on A. I. Arwidssonin *Åbo Morgonblad* -lehden lakkauttamispäätöksen julkaiseminen vuonna 1821^[47] sekä tämän päätöksen uudelleenjulkaiseminen useammassa lehdessä 70 vuotta tapahtuman jälkeen. Uudelleenjulkaisut ilmestyivät seuraavissa lehdissä: *Åbo Tidning* (30.9.1891); *Nya Pressen* (1.10.1891); *Hufvudstadsbladet* (1.10.1891); *Wiborgsbladet* (2.10.1891); *Uleåborgs Tidning* (27.11.1891).^[48] Tässä tapauksessa uudelleenjulkaisu nivoutui selkeästi 1800-luvun lopun kiristyvään poliittiseen tilanteeseen sekä lehdistönvapauteen tehtyihin rajoituksiin.

Ett sjuttio års minne.

Med anledning af denna nya präss-förordningens trädande i gällande kraft påminner Å. T. att den 30 september är en bemärkelsedag i den finska tidningsprässens historia. För jämt 70 år sedan utkom det sista numret af Adolf Ivar Arvidssons i många afseenden minnesvärda publikation „Åbo morgonblad“, som ifrån början af 1821 utkommit med ett ark i kvarto i veckan. Såsom upplysande i fråga om den tidens präss-regim meddela vi här det officiella aktstycke, som utvisar, huru „Åbo morgonblad“ fick sin ändalykt.

Utdrag ur protokollet,
hållet å Lands Cancelliet i
Åbo den 2 oktober 1821.

§ 1.

Genom skrifvelse af den 26 sistlidne september har Hans excellence general guverneren öfver Finland m. m. grefve Fabian Steinheil gifvit viceslandshöfdingen Lars Gabriel von

Uutinen Arwidssonin lehden lakkauttamisesta Wiborgsbladet-lehdessä 2. lokakuuta 1891. Kuva: Kansalliskirjasto, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.

Vuonna 1891 tuli voimaan asetus, jonka mukaan lehtien julkaisuoikeudet ja lakkauttamispäätökset siirtyivät suomalaisista virkamiehistä koostuvalta painoasiain ylihallitukselta suoraan kenraalikuvernöörille.^[49] *Åbo Morgonblad* -lehden lakkautusuutisen uudelleenjulkaisu kytkeytyy suoraan tähän tilanteeseen. *Åbo Tidning* otsikoi juttunsa kantaaottavasti ”päivä ennen uutta komentoa” (dagen före den nya regimen) – uusi asetus tuli voimaan 1. lokakuuta – ja totesi lukijoilleen, että tästedes kenraalikuvernöörillä oli rajoittamaton oikeus päättää lehtien julkaisemisesta ja julkaisemisen lopettamisesta. Samassa yhteydessä lehti myös pohti asetuksen vaikutuksia lehdistöön ja totesi, ettei sen saisi antaa vaikuttaa. Lehtien ei siis tulisi ryhtyä tiukentamaan itsesensuuriaan. Tähän tilanteeseen liittyen *Åbo Tidning* julkaisi

Morgonbladin lakkauttamispäätöksen ja totesi sen olleen merkittävä tapahtuma suomalaisen lehdistön historiassa. Lehti perusteli lakkauttamispäätöksen julkaisemista sillä, että se halusi valaista lukijoilleen aiempaa "lehdistöhallinnon" (*pressregim*) tilaa. *Nya Pressen* viittasi omassa julkaisussaan *Åbo Tidning* -lehteen ja tämän otsikointiin. Lakkauttamispäätöksen jälkeen lehti on sijoittanut tilaston siitä, miten paljon sensuuri on puuttunut suomalaisiin lehtiin vuoden 1891 aikana. *Wiborgsbladetin* jutussa viitattiin niin ikään turkulaislehteen ja uuteen lehdistöä koskevaan asetukseen, joskin melko yleisellä tasolla, ei lainkaan niin suorasukaisesti kuin kahdessa ensin mainitussa lehdessä. *Uleåborgs Tidning* julkaisi tekstin täsmälleen samassa muodossa kuin viipurilainen lehti. Myös otsikko on näissä lehdissä sama, "Ett sjuttio års minne" – otsikko ei sisällä samaa poleemisuutta kuin *Åbo Tidningin* "päivä ennen uutta komentoa", jonka ärhäkempi tyyli oli kuin eräänlainen kunnianosoitus 70 vuoden takaiselle *Åbo Morgonblad* -lehdelle ja tämän luojalle Arwidssonille.

Toinen esimerkki vanhan tekstin käyttämisestä osana uudelleenjulkaisuajankohtana käytyä polemiikkaa on *Åbo Allmänna Tidning* -lehdessä vuonna 1810 julkaistu keisarillinen tiedonanto Suomen muuttuneista oloista. Teksti on eräänlainen versio Porvoon maapäivien hallitsijavakuudesta, ja siinä korostetaan keisarin hallitsevan Suomea sen perustuslakien ja oikeuksien mukaisesti. Tätä vuonna 1810 julkaisua tekstiä ja sen muotoiluja käytettiin myöhemmin osana keskusteluja, jotka koskivat vuoden 1809 maapäivien ja Suomen aseman oikeaa tulkintaa.^[50] Ensimmäinen BLAST:in löytämä uudelleenjulkaisu tästä tekstistä on tapahtunut vuonna 1861 *Helsingfors Tidningar* -lehdessä osana polemiikkaa, johon osallistui useita lehtiä. Keskustelun taustalla oli keisarin manifesti, jolla tämä ilmoitti tuolloin odotettujen valtiopäivien koollekutsumisen sijaan erillisen valiokunnan kokoamisesta käsittelemään kiireellisiä asioita. *Helsingfors Tidningar* -lehden kirjoitus oli kriittinen vastaus J. V. Snellmanin *Litteraturblad*-lehdelle ja tämän tulkinnoille Suomen erillisasemasta Venäjän valtakunnassa.^[51] Tässä yhteydessä *Helsingfors Tidningar* viittasi mainittuun vuonna 1810 julkaistuun keisarin tiedonantoon. Samaa tekstiä julkaistiin myöhemmin uudelleen vuosien 1871 ja 1913 välillä erilaisissa asiayhteyksissä yli kymmenessä eri lehdessä.^[52] Aleksanterin sanoihin on lehdistössä palattu aina uudelleen, ja ne ovat toimineet osana keskusteluja, joissa on tulkittu keisarin hallitsijavakuuden sisältöä.

Myös aivan ensimmäisen suomenkielisen lehden materiaalia on hyödynnetty poliittisessa tarkoituksessa. Helmikuussa 1776 *Suomenkieliset Tieto-Sanommat* -lehti julkaisi "tiedoxi"-otsikon alla, miten "Kuninkallinen Majesteti Pää-Kaupunkisa Stokkholmisa" on vuonna 1771 asettanut "Arpa-wedon". Tämä uutinen viittaa Kustaa III:n perustamaan kuninkaalliseen arpajaiskisaan, jota ryhdyttiin suunnittelemaan vuonna 1771.^[53] Varsinainen peli käynnistyi vuonna 1773. Vuodesta 1776 lähtien runoilija Carl Michael Bellman toimi arpajaispelin sihteerinä, ja tämä toimi toi Bellmanille elannon aina hänen kuolemaansa saakka.^[54] *Tieto-Sanomien* uutisen varsinainen sisältö koskee peliin sisältyntä eräänlaista avioitumisavustusta vähävaraisille nuorille naisille. Lehden mukaan: "– Kuninkan Isällisestä Lemmestä, naimisen ja wäen enäntämisen kehoituxexi,

joka wedosa langee wiidelle, Maa-Herroilta nimitetyille naimaikäisille piikoille yhteisestä Kansasta [kassasta], Sata Talaria Hopia-rahaa, kullekin wihkimisen jälkeen Maa-Herralta annettaa.”^[55]

Tähän varhaiseen uutiseen ovat 1900-luvun alussa tarttuneet useat lehdet, ja vanha uutinen kiersi vuoden 1908 lopussa 11 eri lehdessä. Ensimmäinen uudelleenjulkaisu on tapahtunut *Sosialistissa* marraskuussa 1908. Lehti on lisännyt vanhan uutisen perään oman selityksensä, jossa todetaan näiden ”kuninkaallisten lempiarpajaisten” johtaneen useisiin avioliittoihin ja lapsiin. Lehti tulkitsi 1700-luvun arpajaiskisaan liittynyttä avioitumisavustusta oman aikansa näkökulmasta luokkakysymyksenä. *Sosialisti* totesikin poleemiseen sävyyn: ”Jos tämä isällisestä lemmestä täytetty kuninkaallinen majesteetti nyt sattuisi ilmestymään tänne kuolewaisten joukkoon näkisi hän ihmeekseen että nykyisin on jo waraa tuomita tuhansittain kokonaisia ammattikuntia nälkäkuolemaan.”^[56] Tämän jälkeen arpajaisuutisen toistivat lyhyen ajan sisällä useat muut lehdet.^[57] Ainoastaan työläislehdet (*Työ*, *Työläinen* ja *Savon Työmies*) ovat julkaisseet tekstin *Sosialistin* täydentämässä muodossa, muut ilman *Sosialistin* kriittisiä lisäyksiä. Pisimmälle vanhan uutisen tulkittamisessa meni Turussa ilmestynyt *Raatajain joulu* -juhla-julkaisu, joka kyseisen uutisen innoittamana julkaisi vielä vuoden 1910 puolella kirjoituksen. Lehti tulkitsi 1700-luvun avioitumiskannustusta seuraavasti: ”Täten huolehtivat sen ajan ’armolliset’ yhteisen kansan parhaasta. Heillä oli menettelyynsä syynsä: saattaakseen jälkeläisilleen, yläluokkaisille tarpeeksi nylettäviä. Ja nylettäviä on nyt tullut tarpeeksi.” Tästä lehti jatkoi oman aikansa kärkevää arvostelua. Kirjoitus päättyi kolkkoon sävyyn:

Mutta maailma muuttuu; ihmiset muuttuvat maailman mukana ja rahan ahneen teollisuus-kapitalismin täytyy kerran muuttua ihmisten mukana, jahka se on ennättänyt ’yhteisen kansan’ kiertää siihen panssaroituun umpikujaan, mistä pako ei auta, vaan ryntäys... silmitön ryntäys. Ja sinne ollaan menossa.^[58]

Yli 130 vuoden takainen arpajaisuutinen toimi näin osana sosialistista argumentaatiota ja sen vahvasti polarisoitunutta diskurssia, jossa ahneet teollisuuspohatat riistivät työläisiä.^[59] Tästä katsantokannasta käsin kuninkaallinen ”lisääntymiskannustus” näyttäytyi naurettavana esimerkkinä vanhoista valtajärjestelmistä, jotka sosialismi kyseenalaisti. Vanha teksti on toiminut sekä ajallisen jatkumon vahvistajana (yläluokan kansaan kohdistama riisto) että muutoksen osoittajana (työläisten herännyt tietoisuus ja edessä oleva valta-asetelmien muuttuminen). Tässä tapauksessa, kuten muissakin edellä esitetyissä esimerkeissä, vanhan tekstin uudelleenjulkaiseminen on nivoutunut osaksi keskusteluja, joiden avulla on kommentoitu, rakennettu ja kyseenalaistettu muotoutumassa olevan suomalaisen yhteiskunnan normistoa ja käsitteistöä.

Lopuksi

Sanomalehdistö ei ole ainoastaan uutta tietoa tuottava ja välittävä viestintäväline, vaan myös informaation kierrättäjä ja sitä säilövä arkisto. Tässä artikkelissa olemme käsitelleet tekstien kierrätystä hyödyntämällä menetelmää, joka tunnistaa tehokkaasti

sanomalehtikorpuksista löytyvän toiston. Olemme analysoineet tässä yhteydessä ainoastaan yhtä kierrätyksen muotoa, uudelleenkäyttöä, joka on ilmennyt lehdistössä pitkän aikavälin kuluessa. Tuloksiin vaikuttaa toki se, että algoritminen menetelmä on kohdistettu vain siihen kokonaisuuteen, jonka Kansalliskirjasto määrittelee suomalaisiksi sanoma- ja aikakauslehdistöksi. Olemme tässä artikkelissa kuitenkin nostaneet esiin esimerkkejä, joissa uudelleenjulkaistu teksti on alun perin muualta Euroopasta. Tätä aineistoa on varmuudella paljon enemmän kuin tässä yhteydessä on ollut mahdollista todeta, sillä toistojen laskennallinen tunnistus löytää samuuden vain korpuksen sisältä. Koska menetelmä etsii samankaltaisia merkkijonoja, se ei myöskään automaattisesti tunnista tekstejä, jotka on käännetty kielestä toiseen. Olemme kuitenkin löytäneet pitkittäiskäyttöä kielirajan yli lähilukemalla ja tulkitsemalla koneellisen analyysin tuloksia.

Kiihtyvä tekstien toisto, viraalisuus, oli lehdistön keskeisiä ominaisuuksia Suomessakin 1900-luvun alkuun mennessä. Vaikka viraalisuuden käsite on syntynyt 2000-luvun digitaalisen kulttuurin piirissä, ilmiö toteutui jo 1900-luvun alun suomalaisessa sanomalehdistössä. Samoja tekstejä jaettiin nopeasti laajalle alueelle, jopa koko julkaisukoneiston laajuisesti. Lehdet kopioivat toisiltaan, tuoreista koti- ja ulkomaisista lehdistä, mutta myös aiemmista lehdistä, menneistä vuosikerroista. Toistettujen anekdoottien ja tarinoiden kohdalla uudelleenjulkaisu oli myös silmiinpistävän rihmastomaista: tekstit liikkuvat ajassa ja tilassa samanaikaisesti useita reittejä pitkin. Samalla myös niiden merkitykset muuttuivat julkaisu ympäristön mukaan. Menneisyyden anekdootit muuntuivat toisinaan esimerkeiksi menneisyyden erilaisuudesta nykyisyyteen nähden, toisinaan ne toimivat kulttuurisina ”vakauttajina”, joiden tehtävä oli rakentaa siltaa menneisyyden ja nykyisyyden arvomaailmojen välille.

Suomalaisessa sanomalehdistössä esiintyvän kierrätyksen kokonaisvolyyymissa, joka kattaa miljoonia toistoketjuja, pitkän aikavälin toisto ei ole erityisen laaja ilmiö, sillä yli 50 vuoden aikajänteellä julkaistuja tekstejä löytyi noin 4500 kappaletta.^[60] Tämä on kuitenkin itsessään merkittävä kokonaisuus ja, kuten artikkelimme on pyrkinyt osoittamaan, avaa tuoreen näkökulman lehdistön tutkimukseen. Emme ole myöskään löytäneet muualta maailmasta tutkimusta, jossa olisi kiinnitetty ilmiöön yhtä seikkaperäisesti huomiota. Oma kiinnostava kysymyksensä onkin, missä määrin pitkän aikavälin toisto on leimallista nimenomaan suomalaiselle lehdistölle. Tätä ajatusta on käytetyn tutkimustiedon varassa vaikea todentaa, mutta voisi ajatella, että Suomen erityinen historiallinen ja kulttuurinen asema puolsi pitkän aikavälin kopiointia. Lehdistön laajeneminen tapahtui Suomessa myöhempään kuin Länsi-Euroopassa yleensä, ja 1900-luvun alun tilanteessa median ensiaskleet olivat lähellä, muutaman sukupolven päässä. Aikalaiset saattoivat havaita yleisen modernisaatiokehityksen vaikutukset ja ammentaa lähimenneisyydestä esimerkkejä maailmasta, joka oli toisenlainen. Samaan aikaan poliittiset muutokset olivat voimakkaita. Lehdistö syntyi Ruotsin vallan aikana, kasvoi ja kukoisti Venäjän vallan aikana ja saavutti alueellisen kattavuuden itsenäisyyden alkuvaiheissa. Kun sensuuriolot muuttuivat, voitiin menneisyydestä etsiä vertailukohtia, ja tässä lehdistö oli arkisto, josta ammentaa.

Suomessa sanomalehdistö syntyi ja muovautui samanvaiheisesti kirjojen painamisen ja lukemisen yleistymisen kanssa. Sanomalehtien ohella kirjakauppa- ja kirjastoverkostot vakiintuivat ja laajenivat. Tekstien uudelleenkäyttö oli osa tätä laajempaa prosessia, jossa suomalainen kirjallinen kulttuuriperintö muotoutui. Pitkän aikavälin toisto korosti historiatietoisuutta ja osallistui menneisyyskuvan rakentamiseen. Sen kautta nostettiin esiin avainhetkiä ja kanonisoitiin Porthanin kaltaisia suurmiehiä. Samalla, kuten artikkelimme osoittaa, se kytki kirjallisen kulttuurin suullisen kulttuurin perinteeseen. Lehdistön toisteisuus oli, varsinkin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, usein presentististä, ajakohtaisuutta painottavaa, mutta Suomessa sillä oli selkeästi myös ylisukupolvelinen luonne: se rakensi siltaa menneen ja nykyisen välille, silloinkin kun menneisyyden anekdootti oli vastakuva nykypäivälle.

Heli Rantala (FT) työskentelee tutkijatohtorina Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineessa.

Hannu Salmi on akatemiaprofessori Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineessa.

Aleksi Vesanto on valmistunut maisteriksi Turun yliopiston tulevaisuuden teknologioiden laitokselta.

Dosentti Filip Ginter on kieli- ja puheteknologian apulaisprofessori Turun yliopiston tulevaisuuden teknologioiden laitoksella.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Lähteet

Berlinische Monatsschrift 2. Bd (1784). Bielefeldin yliopistokirjaston digitaalinen kokoelma. http://ds.ub.uni-bielefeld.de/viewer/image/2239816_004/375/LOG_0050/.

Sanoma- ja aikakauslehdet 1771–1920. *Digitaaliset aineistot. Kansalliskirjasto*. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/>.

Svenska dagstidningar. Kungliga biblioteket. <http://tidningar.kb.se/>.

Wacklin, Sara. *Hundrare minnen från Österbotten: Första delen*. H. R. Looströms bokhandel, Stockholm 1844.

Vesanto, Aleksi, Ginter, Filip, Salmi, Hannu, Nivala, Asko, Sippola, Reetta, Rantala, Heli & Paju, Petri. *Text Reuse in Finnish Newspapers and Journals, 1771–1920*, <http://comhis.fi/clusters>. Avoin tietokanta, jonka aineiston muodostavat seuraavat datapaketit: *The Newspaper and Periodical OCR Corpus of the National Library of Finland (1771–1874)*, julkaistu 2011, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201505112>; *Newspaper and Periodical OCR Corpus of the National Library of Finland (1875–1920)*, julkaistu 2017, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201405275>.

Tutkimuskirjallisuus

Ahokas, Minna. *Valistus suomalaisessa kirjakulttuurissa 1700-luvulla*. Suomen Tiedeseura, Helsinki 2011.

Cordell, Ryan. Reprinting, Circulation, and the Network Author in Antebellum Newspapers. *American Literary History* 27:3 (2015), 417–445.

Ehrnrooth, Jari. *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1992.

Foucault, Michel. *Parhaat* (Dits et écrits I-IV, 1994). Suomentanut: Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä ja Johan L. Pii. Niin & näin -kirjat, Tampere 2014.

Harni, Esko 2014: Valotuksia aikamme viitatuimman yhteiskuntatieteilijän ajatteluun. *Kasvatus ja aika* 2 (2014). http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=624 (9.5.2018).

Holmberg, Claes-Göran, Oscarsson, Ingemar & Torbacke, Jarl. *Den svenska pressens historia I. I begynnelsen (tiden före 1830)*. Ekerlids Förlag, Stockholm 2000.

Huldén, Lars & Nell, Jennie. Carl Michael Bellmans liv och verk. En minibiografi. <https://www.bellman.org/index.php/om-bellman-och-hans-verk/biografi> (7.8.2018).

Jarlbrink, Johan, Snickars, Pelle & Colliander, Cristian. Maskinläsning: om massdigitalisering, digitala metoder och svensk dagpress. *Nordicom Information* 38:3 (2016), 27–40.

Jussila, Osmo. *Maakunnasta valtioksi. Suomen valtion synty*. WSOY, Helsinki 1987.

Jussila, Osmo. *Suomen historian suuret myytit*. WSOY, Helsinki 2007.

Kallio, Kati, Lehtonen, Tuomas M. S., Timonen, Senni, Järvinen, Irma-Riitta & Leskelä, Ilkka. *Laulut ja kirjoitukset. Suullinen ja kirjallinen kulttuuri uuden ajan alun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2017.

Latva, Otto. Hiljaiset syvyydet – tiedemiesten, tutkimusmatkailijoiden ja kirjailijoiden mielikuvia pinnanalaisesta äänimaisemasta 1800-luvulta 1870-luvulle. Teoksessa Marjo Kaartinen (toim.) *Hiljaisuuden kulttuurihistoria*. Kulttuurihistoria, Turku 2015, 117–142.

Lyons, John G. *Exemplum: The rhetoric of example in early modern France and Italy*. Princeton University Press, Princeton 1989.

Manninen, Juha. *Valistus ja kansallinen identiteetti. Aatehistoriallinen tutkimus 1700-luvun Pohjolasta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.

Nieminen, Hannu. *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917*. Vastapaino, Tampere 2006.

Nora, Pierre. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations* 26 (1989), 7–24.

Paasivirta, Juhani. *Suomi ja Eurooppa. Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit 1808–1914*. Kirjayhtymä, Helsinki 1978.

Peltonen, Ulla-Maija. *Muistin paikat: vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.

Pietilä, Jyrki. *Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa vuosina 1771–2000*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2008.

Rantala, Heli, Salmi, Hannu, Nivala, Asko, Paju, Petri, Sippola, Reetta, Vesanto, Aleksi & Ginter, Filip. Tekstien uudelleenkäyttö suomalaisessa sanoma- ja aikakauslehdissä 1771–1920. Digitaalisten ihmistieteiden näkökulma. *Historiallinen Aikakauskirja* 117:1 (2019), 53–67.

Salmi, Hannu, Nivala, Asko, Rantala, Heli, Sippola, Reetta, Vesanto, Aleksi & Ginter, Filip. Den finska tidningspressen och återanvändning av text 1771–1853. *Historisk tidskrift för Finland* 1 (2018), 46–76. <https://journal.fi/htf/article/view/80405>.

Salmi, Hannu, Rantala, Heli, Vesanto, Aleksi & Ginter, Filip. The Long-Term Reuse of Text in the Finnish Press, 1771–1920. *Proceedings of the 4th Digital Humanities in the Nordic Countries 2019*. Copenhagen, Denmark 6–8 March 2019. Edited by Costanza Navarretta, Manex Agirrezabal, Bente Maegaard. CEUR Workshop Proceedings. Vol. 2364. <http://ceur-ws.org/Vol-2364/>.

Salmi, Hannu. Viralisuus – kulttuurihistoriallinen näkökulma. – *Niin & näin* 1 (2018), 71–79. <https://netn.fi/artikkeli/viraalisuus-kulttuurihistoriallinen-nakokulma>.

Savolainen, Raimo. J. V. Snellman – kansallisuuden rakentaja ja mielipidejohtaja, esipuhe teoksessa *J. V. Snellman: Kootut teokset*, osa 17. Opetusministeriö, Helsinki 2004.

Smith, David A., Cordell, Ryan & Maddock Dillon, Elisabeth. Infectious Texts: Modeling Text Reuse in Nineteenth-Century Newspapers. *IEEE International Conference on Big Data* 2013. <https://ieeexplore.ieee.org/document/6691675/> (12.9.2018).

Stark, Laura. The rise of Finnish-language popular literacy as viewed through rural correspondence to newspapers 1847–1870. Teoksessa Edlund, Ann-Catrine, Edlund, Lars-Erik & Haugen, Susanne (eds.) *Vernacular Literacies – Past, Present and Future*. Umeå universitet, Umeå 2014, 261–277.

Stockholmskällan. Skapandet av ett Kungligt nummerlotteri. <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/31223> (7.8.2018).

Tommila, Päiviö. *Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860*. WSOY, Porvoo ja Helsinki 1963.

Tommila, Päiviö (toim.) *Suomen lehdistön historia 1–3*. Kustannuskiila, Kuopio 1988.

Vainio-Korhonen, Kirsi. Järjellä ja tunteella aviovuoteeseen. Suomalaisen avioliiton ja yhteiselämän historiaa. *Niin & näin* 1 (2015), 48–51.

Vesanto, Aleks, Nivala, Asko, Rantala, Heli, Salakoski, Tapio, Salmi, Hannu & Ginter, Filip. Applying BLAST to Text Reuse Detection in Finnish Newspapers and Journals, 1771–1910. *Proceedings of the 21st Nordic Conference of Computational Linguistics. Gothenburg, Sweden, 23–24 May 2017*. Linköping Electronic Conference Proceedings 2017, 54–58.
<http://www.ep.liu.se/ecp/133/010/ecp17133010.pdf> (9.5.2018). 2017a

Vesanto, Aleks, Nivala, Asko, Salakoski, Tapio, Salmi, Hannu & Ginter, Filip. A System for Identifying and Exploring Text Repetition in Large Historical Document Corpora. *Proceedings of the 21st Nordic Conference of Computational Linguistics. Gothenburg, Sweden, 23–24 May 2017* (Linköping 2017), 330–333.
<http://www.ep.liu.se/ecp/131/049/ecp17131049.pdf> (9.5.2018). 2017b

Zilliacus, Clas & Knif, Henrik. *Opinionens tryck. En studie över pressens bildningsskede i Finland*. Svenska litteratursällskapet, Helsingfors 1985.

[1] Smith et al. 2013.

[2] Käytössä ovat olleet vuosina 2011 ja 2017 julkaistut datapaketit. Käytössämme ovat olleet seuraavat paketit: *The Newspaper and Periodical OCR Corpus of the National Library of Finland (1771–1874)*, julkaistu 2011, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201505112>; *Newspaper and Periodical OCR Corpus of the National Library of Finland (1875–1920)*, julkaistu 2017, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201405275>.

[3] Menetelmästä tarkemmin ks. Vesanto et al. 2017a; Vesanto et al. 2017b; Rantala et al 2019. Käytetyn menetelmän koodit ovat ladattavissa osoitteesta <https://github.com/avjves/textreuse-blast>.

[4] Turussa ilmestyi 1820-luvulla rinnakkain useampia lehtiä: *Turun Wiikko-Sanomat* ja *Åbo Tidningar* vuodesta 1820, *Åbo Morgonblad* vuonna 1821 ja *Åbo Underrättelser* vuodesta 1824. Lisäksi aikakauslehdeksi luokiteltu *Mnemosyne* ilmestyi vuosina 1819–1823 ja 1826.

[5] Nieminen 2006, 102.

[6] Rantala et al. 2019, 65–66, Salmi et al. 2019.

[7] Smith et al. 2013, 91, 93.

[8] Esim. Jyrki Pietilä viittaa vanhojen lehtitekstien uudelleenjulkaisemiseen ohimennen väitöksessään, ks. Pietilä 2008, 330, alaviitteet 1257–1259.

[9] Klustereiden määrästä ks. tarkemmin kaavio 2 artikkelissa Salmi et al. 2019.

[101] Nora 1989; Suomen osalta käsitteen soveltamisesta ks. Peltonen 2003.

[111] Holmberg et al. 2000, 206–207, 212.

[121] Manninen 2000, 154; Ahokas 2011, 238.

[131] Holmberg et al. 2000, 178.

[141] Tommila 1963, 149.

[151] Ks. klusteri 7765326, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=7765326 (19.3.2019).

[161] Ks. Rantala et al. 2019, 65–66.

[171] Kyseessä on ilmoitus Ruotsin kuninkaallisen akatemian julistamasta kilpailusta, jonka avulla pyrittiin parantamaan ”ruokaisten” juuresten viljelemistä esim. parkkileivän sijaan.

[181] Ks. klusteri 6317820, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=6317820 (19.3.2019).

[191] *Puutarha* 1.6.1898.

[201] Tommila 1988, 54.

[211] Varhaisten lehtien alueellisuudesta ks. Salmi et al. 2018, 54–59.

[221] Ks. klusteri 3525404, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=3525404 (19.3.2019). Jostain syystä BLAST ei ole löytänyt vuonna 1882 *Mellersta Österbotten* -lehdessä (5.10.1882) tapahtunutta uudelleenjulkaisua, mutta tämä runon toistotapaus on onnistuttu löytämään sanomalehtikorpuksista.

[231] Harni 2014; Foucault 2014.

[241] Ks. klusteri 3121965, http://comhis.fi/clusters/?utf8=%E2%9C%93&search_field=Clusters&q=cluster_id%3A3121965.

sekä klusteri 6129622, http://comhis.fi/clusters/?utf8=%E2%9C%93&search_field=Clusters&q=cluster_id%3A6129622 (25.3.2019).

[251] Reinhold von Beckerin sanomalehtityöstä, ks. Tommila 1988, 87–91.

[261] Ks. klusteri 12051683, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=12051683 (25.3.2019).

[271] Kallio et al. 2017, 10–11.

[281] Cordell 2015, 420; myös Jarlbrink et al. 2016, 32.

[291] Cordell 2015, 429–430.

[30] Svenska dagstidningar-sivusto, vastaavuudet etsitty sivuston hakutoiminnon avulla.

[31] Tietokannassa tapaus on löydettävissä useammasta ns. jakaantuneesta klusterista, ks. klusterit 6317218, 1694951 ja 3722889.

[32] Ks. Salmi et al. 2018, 71–73.

[33] Avioliittoinstituutiosta ks. Vainio-Korhonen 2015, 48–51.

[34] Ks. klusterit 560196, 6995301 ja 473463.

[35] *Oulun Wiikko-Sanomia* 2.1.1830.

[36] Ks. klusteri 2907315, http://comhis.fi/clusters/?utf8=%E2%9C%93&search_field=Clusters&q=cluster_id%3A2907315 (26.3.2019).

[37] Ks. klusteri 12813198, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=12813198 (26.3.2019).

[38] Viraalisuudesta historiantutkimuksen näkökulmasta ks. Salmi 2018.

[39] Etenkin merenalainen elämä oli pitkälti tutkimatonta vielä 1800-luvun alkupuolella, ks. Latva 2015, 120, 128–129.

[40] *Sanan Saattaja Wiipurista* 29.10.1836.

[41] Tommila 1988, 167, 201–202; Stark 2014, 266–267.

[42] Ks. klusterit 3963258 sekä 4764425.

[43] *Savonlinna* 10.3.1900.

[44] Tommila 1988, 127–128.

[45] Ks. klusteri 15691287, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=15691287 (26.3.2019).

[46] Lyons 1989, 3–6.

[47] Tapauksesta ks. esim. Zilliacus & Knif 1985, 29–33.

[48] Ks. klusteri 6264104, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=6264104 (26.3.2019).

[49] Tommila 1988, 440–441.

[50] Näistä tulkinnoista laajemmin, ks. Jussila 1987 ja 2007.

[51] Polemiikista tarkemmin, ks. Savolainen 2004, 13–15; myös Jussila 2007, 122–123.

[52] Ks. klusteri 5351089, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=5351089 (26.3.2019).

[53] Ks. Stockholmskällan.

[54] Huldén & Nell.

[55] *Suomenkieliset Tieto-Sanomat* 1.2.1776.

[56] *Sosialisti* 10.11.1908.

[57] Ks. klusteri 6323011, http://comhis.fi/clusters/?f%5Bcluster_id%5D%5B%5D=6323011 (26.3.2019).

[58] *Raatajain joulu: Turun läänin eteläisen vaalipiirin sosialidemokratisen piiritoimikunnan juhlaulkaisu* 1910.

[59] Yleisemmin tästä diskurssista, ks. Ehrnrooth 1992.

[60] Kuten olemme aiemmin todenneet, yli 12 kuukautta eläneitä toistoketjuja on aineistossa 2,03 miljoonaa, mikä tarkoittaa, että valtaosa klustereista, 85 %, oli alle vuoden mittaisia. Ks. lähemmin Salmi et al. 2019, 397.